

Úvod

Zejména na konci devatenáctého a v první polovině dvacátého století se teologie snažila vyrovnat s myšlenkovým odkazem německého idealismu a v první řadě pak s idejemi jeho stěžejního představitele, Immanuela Kanta. Někteří myslitelé, např. Joseph Maréchal, Karl Rahner, Johannes Baptist Lotz aj., tak položili základy transcendentální metody v teologii. Jedním z nejvlivnějších zjevů tohoto proudu byl Bernard Lonergan (1904–1984). Na rozdíl od německé školy transcendentální teologie se tento kanadský myslitel nechal inspirovat metodou bádání přírodních věd a studiem odkazu Johna Henryho Newmana, zejména jeho díla *Grammar of Assent*.

Právě tyto zdroje předznamenalý Lonerganův dlouhodobý zájem o lidské poznání. Plodem jeho studia se stal popis dynamické kognitivní struktury, kterou jsem přestavil ve své práci. Kriticky jsem zhodnotil jeho přínos pro teologickou metodu, ukázal její aktuálnost a navrhl možnosti, jak tento přístup v dnešní době doplnit, či nově promyslet. Důraz jsem kladl především na roli autenticity v životě teologa a její význam pro jeho teologické bádání.

Krátce se ještě zastavím u zhodnocení současného stavu řešené problematiky v zahraničním, ale i českém prostředí. Již během života se Lonerganovy myšlenky dočkaly velkého zájmu odborné veřejnosti. Brzy po jeho smrti se objevila řada disertačních prací, a bylo zorganizováno několik konferencí či přednáškových kurzů zabývajících se rozbořením jeho textů. Také dva časopisy se začaly zabývat výhradně výzkumem a rozvíjením jeho myšlenek. Po kritice transcendentální metody na nějaký čas zájem o jeho dílo opadl, zvláště v Evropě, ovšem v poslední době znovu roste, a to i díky činnosti Lonerganova ústavu v Torontu, který postupně vydává jak jeho sebrané spisy, tak i další publikace interpretující jeho myšlení.

I díky tomu, že v nedávné době vznikly další ústavy věnující se studiu odkazu tohoto autora, je zjevné, že jeho dílo je v mnohém dosud aktuální a může inspirovat i současnou teologickou reflexi. U nás je Lonergan stále poměrně neznámý, větší povědomí o něm má poměrně malý okruh odborníků, připravuje se však vydání jeho stěžejní publikace *Method in Theology* a věřím, že to přinese větší zájem o jeho myšlenky. Domnívám se, že tento originální autor má stále co říci, a může proto výrazně obohatit teologické bádání i v českém prostředí. Snad k tomu mohla aspoň malým dílem přispět i moje práce.

1. Cíle bádání

Cílem práce bylo prozkoumat, zda a nakolik může systematické uchopení procesu lidského poznání a jeho dílčích operací tvořit základ pro teologickou metodu ještě dnes, tedy v době, kdy klasická

epistemologie od mnoha myslitelů utržila vážnou kritiku. Především jsem se zabýval otázkou, nakolik lze teologickou metodu založit jen na intelektuálním poznání, a nakolik je naopak třeba, aby její součástí bylo holistické uchopení existenciálního subjektu. Mým cílem tedy nebylo jen představit pojem „dynamická kognitivní struktura“ v širším kontextu Lonerganovy transcendentální metody, ale především hledat odpovědi na otázku, nakolik může tento teologický přístup dnes obstát a v čem konkrétně je nutné jej doplnit či nově promyslet. Důležitým záměrem bylo načrtnout i zásadní pochybnosti, se kterými se Lonerganova metoda setkala, nebo naopak myšlenky, které ji mohou vhodně doplnit.

Účelem této studie je také ukázat, že metoda opřená o kognitivní strukturu má stále svoji platnost, je ovšem třeba ji aktualizovat a lépe definovat, v jakém smyslu lze nazvat Lonerganovu metodu „transcendentální“ nebo „empirickou“. S tím souvisí i otázka, zda by neměla teologie dnes přijmout méně systematickou a více kultivační roli, i proto že intencionální kognitivní proces namířený na objekt nemateriální a poznání založené na interpersonální „vztaženosti“ nelze redukovat na čistě esencialistické pojetí. Cílem mé argumentace je především (v návaznosti na Lonerganovo pojetí) obhájit tezi, že teologická metoda by měla vycházet ze zkušenosti víry, a to jak bezprostřední, tak zprostředkované; a proto před teologem stojí výzva neustálé rekontextualizace, která vychází i z integrace výsledků bádání a způsobu života jednotlivce, ale i společnosti, do něhož náleží.

2. Metodika bádání

Pokud jde o metodu, zvolil jsem přístup, který využívá a prezentuje i sám Bernard Lonergan na základě popisu dynamické kognitivní struktury. Přecházím postupně od indukce k dedukci, od deskripce jednotlivostí k obecným soudům, od analýzy k syntéze, od popisu kontextu Lonerganova myšlení a rozboru jeho transcendentálního přístupu ke kritickému posouzení jeho přínosu a zhodnocení jeho relevance pro teologickou reflexi v postmoderní době. Při volbě metodologie jsem také vzal velmi vážně Lonerganovu syntézu (1) spirituální teologie s teologickou epistemologií a (2) filozofie Boha s funkční specializací teologie, kterou tento kanadský autor nazval „systematizace“ (*systematics*).

V hodnotící části jsem částečně využil také komparativní metodu, při které jsem konfrontoval Lonerganem užívanou epistemologii s kritikou post-analytických filozofů, zejména pak Richarda Rortyho. V závěrečných úvahách jsem aplikoval syntetizující pohled, který mi pomohl jasně stanovit hlavní přínos Lonerganova díla. Také jsem uplatnil historii a dialektiku, jakožto dvě významné funkční specializace, zejména tam, kde dovádím Lonergana k rozpravě

s myšlením Charlese Taylora; využil jsem přitom jak Taylorův pohled na sekularizaci v rámci objasnění historicko-teologického kontextu vzniku transcendentální metody v teologii, tak jeho koncepci autenticity při aktualizaci Lonerganova přístupu v post-kritické době.

3. Obsah a struktura disertační práce

V první části své práce jsem nastínil historicko-teologický kontext, v kterém vznikla transcendentální metoda. Poukázal jsem zejména na obrat k subjektu, který je společným rysem mnoha tehdejších myšlenkových směrů. Nová linie, jež začala v osmnáctém století a vyvrcholila na přelomu století devatenáctého a dvacátého, vedla především k rehabilitaci náboženské zkušenosti v teologii. Z hledání teologické odpovědi na Kantovu kritiku se zrodil Maréchalův transcendentální tomizmus, na který postupně navázali Rahner, Lotz, Coreth a mnozí další. Tyto myslitele ovlivnil jak umírněný realizmus aristotelsko-tomistické tradice a osvícenský racionalismus, tak filozofické směry tehdejší doby, zejména fenomenologie a existencialismus. Transcendentální teologie, jež se rozšířila především v německy mluvícím prostředí, se ovšem setkala také s vážnou kritikou, totiž že dostatečně nereflektuje nahodilost lidské zkušenosti, dějinnost nebo meziosobní vztahy. Transcendentální tomizmus, který byl pro obnovu tehdejší teologické reflexe významným obohacením, zde narazil na své limity, a teprve Corethovo a především Lonerganovo pojetí transcendentální teologie se s těmito výzvami dokázalo uspokojivěji vypořádat.

V druhé a třetí části své práce jsem se věnoval Lonerganově epistemologii, jež stojí zejména na jeho popisu dynamické kognitivní struktury. Lonergan tím položil základy k „zobecněné empirické metodě“, kterou využívá v teologické reflexi. Jednotlivé poznávací operace jsou v jeho pojetí součástí komplexní hierarchické struktury, která sestává z empirické, intelektuální a racionální roviny poznání. Subjekt, který sebe sama rozpoznává jako poznávající bytí, nejprve vyhodnocuje údaje získané prostřednictvím smyslového vnímání. Tak je schopen dospět až k aktu porozumění, který kanadský myslitel nazval „vhledem“ (*insight*). Lidská mysl však dále přemítá, snaží se uchopit nepodmíněnou skutečnost a tak míří k úsudku (*judgment*). Proces poznání je ovšem neustávajícím otevřeným příběhem, jenž tíhne k nekonečnému horizontu bytí. Cesta k objektivnímu či pravdivému poznání s sebou ovšem podle Lonergana nese také požadavek angažovanosti, opravdovosti a morální odpovědnosti. Proto lze v tomto kontextu mluvit také o rovině etické a náboženské, přičemž velké „skoky“ v tomto procesu poznání a pokroku na cestě k „bytí v Lásce“ kanadský autor nazývá konverzí, a to buď konverzí intelektuální, morální nebo náboženskou, podle toho v jaké rovině či oblasti imanentní dynamiky k ní dochází. V aktu konverze subjekt zažívá zásadní změnu svého horizontu.

Ve své knize *Method in Theology* se Lonergan snaží zmíněný *organon* využít v teologické metodě. Kanadský autor přivádí své čtenáře k poznání, že na empirické rovině nejde jen o bezprostřední zkušenost, ale i o zkušenost zprostředkovanou skrze svědectví věrohodných svědků, jež si osvojujeme v procesu interiorizace. Subjekt přitom vychází nejen z vnějších, ale i z vnitřních údajů. Teologem v jeho chápání může být jen existenciální subjekt oddaný hledání nekonečného horizontu, který žije v autentickém vztahu k Lásce, jež kultivuje jeho duchovní život. V teologickém bádání, jež opisuje zmíněnou kognitivní dynamickou strukturu, Lonergan rozlišuje dvě fáze. První je zprostředkovávající (*mediating*) z minulého společensko-kulturního kontextu, druhá představuje teologii zprostředkovávanou (*mediated*) do společensko-kulturního kontextu přítomného. V každé fázi pak Lonergan mluví o čtyřech funkčních specializacích. Pro zprostředkovávající fázi je to výzkum, interpretace, historie a dialektika, pro fázi zprostředkovávanou pak základy, nauky, systematizace a komunikace.

V poslední části své práce jsem nastínil přínos Lonerganova pojetí a kritiku některých jeho východisek. Věnoval jsem se také expozici vybraných diskusí, které se přímo či nepřímo dotýkají Lonerganovy epistemologie. Ukázal jsem, že v jejím středu stojí existenciální subjekt, jenž je schopný sebe-uvědomění, poznání, ale také vztahů, které ho utváří. Na základě rozboru Lonerganova přínosu jsem ukázal, že víru nelze redukovat na pouhé přesvědčení o Boží existenci, je také vztahem důvěry, odpovědí věrné lásky na sebe-sdílející lásku Boží. Hlavní přínos kanadského myslitele spočívá dle mého mínění především v analýze dynamické kognitivní struktury, na níž pak stojí dva důležité stavební kameny, které se vzájemně podmiňují: (1) zobecněná empirická metoda a (2) důraz na stěžejní roli autentické subjektivity. Ukázal jsem, že systematické uchopení procesu lidského poznání může být dosud platným základem pro teologickou metodu.

Zároveň je třeba dát prostor pro vzájemné určení poznání a chtění, teorie a praxe, nebo intencionálních aktů mysli a vůle. Jak jsem ukázal, subjekt v rámci Lonerganovy zobecněné empirické metody nečerpá jen ze smyslových údajů, ale také z údajů vnitřních. Zdrojem jeho vědění a jednání není jen bezprostřední zkušenost, ale i zkušenost zprostředkovaná. Osvojuje si totiž také poznatky, které si nemůže nikdy sám ověřit, ale jež přejímá na základě věrohodného svědectví druhých. Poučení tak čerpá i z písemných záznamů o minulých událostech, které subjekt interpretuje a své porozumění pak artikuluje v myšlení i jednání.

V závěru své práce jsem zmínil kritické úvahy amerického filozofa Richarda Rortyho. Ukázal jsem, že je určitým završením celé linie post-analytického myšlení. Představil jsem také etiku authenticity Charlese Taylora. Domnívám se, že mnohé úvahy těchto dvou autorů se mohou stát cennou inspirací pro současnou teologii právě jako určité doplnění Lonerganova transcendentálního

přístupu. Jak jsem ve své studii uvedl, v tomto smyslu pokládám za nejcennější úvahy o pojmosloví, o pojetí skutečnosti a o významu autenticity pro znovuoobnovení sebeurčení křesťana, ale i pro aktualizaci Lonerganovy metody v postmoderní době.

4. Přínos disertační práce

Důkladnou analýzou Lonerganovy zobecněné empirické metody jsem ozřejmil přednosti, které mohou být i dnes platným nástrojem teologického zkoumání. Jasně jsem poukázal na to, že teologie nesmí přehlížet intencionální proces, který Lonergan nazval dynamickou kognitivní strukturou, bylo by však tragickým omylem, kdyby jej chápala jako proces lineární a mechanický. Neprobíhá totiž samovolně, ale jak jsem ukázal, nedílnou součástí komplexní imanentní dynamiky je i angažovanost existenciálního subjektu. Na základě kontingentní (tedy nikoli nutné) náboženské zkušenosti subjekt dochází k zásadní změně svého horizontu, která je nezbytnou podmínkou teologické reflexe. Teprve díky této změně horizontu může teolog vkročit do intersubjektivního prostoru a svou víru chápat jako odpověď na oslovení transcendentního Ty. Pokud křesťanský teolog věří, že Boží sebevyslovení v Ježíši z Nazareta je vtělené, musí být vtělená i jeho odpověď. Musí teologicky nejen uvažovat a mluvit, ale i žít. Jeho odpověď se tak proměňuje v odpovědnost, víra ve věrnost, akt porozumění v oddanost. Ve svém transcendentálním přístupu nás Lonergan přivádí k nutnosti syntézy spirituální a systematické teologie.

Dle mého soudu je to, co Rorty ve své kritice vztahuje zejména k filozofii, platné i pro teologii, tedy aspoň do jisté míry. Také ona by dnes měla přijmout méně systematickou, zato spíše kultivační a terapeutickou roli. Teologové by měli léčit nemoci dnešní doby mimo jiné i tím, že budou upozorňovat na to, co jsem nazval „idolatrií v jazyce“ – a to jak v náboženském diskurzu, tak i v samé teologické reflexi. V teologii je třeba připomínat, že jsoucná nejsou stejné povahy, ba ani způsob jejich poznatelnosti není totožný. K poznání osoby lze dojít jen na základě vztahu důvěry, který k ní subjekt chová. Díky této důvěře pak věnuje pozornost tomu, co mu daná osoba o sobě sama vyjeví v rámci vyprávění událostí svého života. Vzájemné sdílení, bytí v důvěře a lásce, je cestou k pravému poznání druhého, ba i sebe sama, byť toto poznání nemůže být nikdy definitivní, neboť osoba je vždy otevřeným příběhem. Analogicky lze mluvit o poznání osobního Boha. Jak naznačuje již Lonergan ve svém transcendentálním přístupu, je myslitelné jen na základě důvěry, s níž si osvojujeme pravdy, jež nám on sám svým vtělením vyjevil.

I na základě analýzy Tayolorova pojetí můžeme lépe docenit význam autenticity pro teologickou metodu. Ukázal jsem, že reflexe teologa musí být krytá jeho autentickým duchovním životem. Pokud tomu tak není, může teologická artikulace sklouznout k formulačním klišé

a k pouhému „obkreslování zavedených šablon“. Teolog ovšem nemá jen opakovat pojmy a výroky, jež vyšly z porozumění víry jeho předků, ale znovu číst svědectví o Božím zjevení v aktuálním kulturním kontextu a v rámci konkrétních okolností svého života, a činit tak svou teologii živou spojením se zdrojem, jenž jí dává smysl.

5. Seznam publikací

5.1. Odborné publikace:

Myšlení pozdního Wittgensteina a gramatika náboženského diskursu. *AUC Theologica* 2014, roč. 4, č. 1, s. 33-50.

Lonerganova dynamická kognitivní struktura. In AMBROS, Pavel (ed.). *Metodické přístupy zkoumání lidského vědomí. Specifika nebo komplementarita?* Olomouc: Refugium, 2012, s. 113-121.

Řeč o Bohu v díle pozdního Wittgensteina. *Salvatoria: Almanach k 60. narozeninám Tomáše Halíka*. Praha, 2008, s.139-157.

Lonerganova epistemologie jako základ metody v teologii. In NOVOTNÝ, Vojtěch (ed.). *Všechno je milost. Sborník k počtě 80 narozenin Ludvíka Armbrustera. (Theologica et Philosophica 11)*, Opera Facultatis Theologiae Catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Praha: UK, 2008, s. 232-248.

Mind in the world. A Brief Introduction to Searle's Concept of Intentionality. *Forum Philosophicum* 7 (2002), s. 193-204.

5.2. Vybrané populárně naučné publikace

Výzvy univerzitní pastorace. *Jezuité* 1/2015, s. 5-8.

Sekulární věk a jeho rozmanité příběhy. *Universum* 3/2014, s. 30-33.

Duchovně doprovázet. *Jezuité* 3/2014, s. 5-8.

Misie ve velkoměstě. *Jezuité* 2/2014, s. 5-8.

Intelektuální apoštolát dnes. *Jezuité* 3/2012, s. 5-9.

Tušení Boha. *Jezuité* 2/2012, s. 8-10.

Spolupráce v plnění poslání. *Jezuité* 1/2012, s. 12-16.

Evangelizace v sekularizovaném světě. *Universum* 1/2011, s. 30-31.

Hledá se nová mystagogie. *Universum* 3/2009, s. 39-41.

(R)evoluční filosofie náboženství Dona Cupitta. *Universum* 2/2009, s. 35-38.

6. Výbor použitých pramenů a literatury

- BRAMAN, Brian J. *Meaning and Authenticity: Bernard Lonergan and Charles Taylor on the Drama of Authentic Human Existence*. Toronto: University of Toronto Press, 2008.
- CRONIN, Brian. *Foundations of Philosophy: Lonergan's Cognitional Theory and Epistemology*. Nairobi: Consolata Institute of Philosophy, 1999.
- CROWE, Frederick E. *Lonergan*. London, England: Geoffrey Chapman, 1992.
- DUNNE, Tad. *Lonergan and Spirituality. Towards a Spiritual Integration*. Chicago: Loyola University Press, 1985.
- ENDEAN, Philip. *Karl Rahner and Ignatian Spirituality*. Oxford: Oxford University Press, 2001.
- FLANAGAN, Joseph. *Quest for Self-Knowledge: An Essay in Lonergan's Philosophy*. Toronto: University of Toronto Press, 1997.
- FIORENZA, Francis S. Systematická teologie: úkol a metody. In FIORENZA, Francis S. – GALVIN, John P. (red.) *Systematická teologie I*. Brno: CDK, 1996, s. 15–102.
- GALLAGHER, Michael Paul. Lonergan's Newman: Appropriated Affinities. *Gregorianum* 2004, č. 85, s. 735–756.
- GUGLIELMI, Giuseppe. *La sfida di dirigere se stessi. Soggetto esistenziale e teologia fondazionale in Bernard Lonergan*. Trapani: Il Pozzo Di Giacobbe, 2008.
- IGNÁC Z LOYOLY. *Duchovní cvičení*. Velehrad: Refugium, 2005.
- JONSSON, Ulf. *Foundations for Knowing God. Bernard Lonergan's Foundations for Knowledge of God and the Challenge from Antifoundationalism*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1999.
- KEHL, Medard. *Kam kráčí církev? Diagnóza doby*. Brno: CDK, 2000.
- KUHN, Thomas Samuel. *Struktura vědeckých revolucí*. Praha: OIKOYMENH, 1997.
- LONERGAN, Bernard. *Collection*. Toronto: University of Toronto Press, 1993.
- . *Insight: A Study of Human Understanding*. Toronto: University of Toronto Press, 1992.
- . *Method in Theology*. New York: Herder and Herder, 1973.
- . Spirit as Inquiry. Studies in Honour of Bernard Lonergan. *Continuum* 2, Chicago: Saint Xavier College, 1964, s. 230–242.
- . *Understanding and Being. The Halifax Lectures on Insight*. Toronto: University of Toronto Press, 2000.
- LOTZ, Johannes Baptist. Die transzendente Methode: Wesen und Notwendigkeit. *Zeitschrift für katholische Theologie* 1979, 101, č. 3/4, s. 351–360.
- MARVAN, Tomáš – RITTER, Martin. Rortyho zrcadlo pravdy. In RORTY, Richard. *Filosofie a zrcadlo přírody*. Praha: Academia, 2012.

- McSHANE, Philip (ed.). *Foundations of theology*. Dublin, London, Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1972.
- MEYNELL, Hugo A. *Bernard Lonergan*. Milano: Edizioni San Paolo, 1994.
- . *The Theology of Bernard Lonergan*. Atlanta, Georgia: Scholars Press, 1986.
- MUCK, Otto. *Die transzendente Methode in der scholastischen Philosophie der Gegenwart*. Innsbruck: Rauch, 1964.
- NEWMAN, John Henry. *An Essay in aid of a Grammar of Assent*. London: Longmans, Green, 1903.
- NOBLE, Ivana. *Po Božích stopách: Teologie jako interpretace náboženské zkušenosti*. Brno: CDK, 2004.
- PEREGRIN, Jaroslav. Post-analytická filosofie. *Organon F*, 1 (1994), č. 2, s. 89–108.
- RAHNER, Karl. *Základy křesťanské víry*. Svitavy: Trinitas, 2004.
- RAJCHMAN, John – WEST, Cornel (ed.). *Post-Analytic Philosophy*. New York: Columbia University Press, 1985.
- RORTY, Richard. *Filosofie a zrcadlo přírody*. Praha: Academia, 2012.
- ŘÍHA, Karel. K diskusi o transcendentální metodě. *Studie*. IV/1982, č. 82, s. 399–402.
- . Transcendentální metoda. *Studia Theologica*, podzim 2007, roč. 9, č. 3 [29], s. 1–8.
- SALA, Giovanni. Immediatezza e mediazione della conoscenza dell'essere: Riflessioni sull'epistemologia di E. Coreth e B. Lonergan. *Gregorianum* 53 (1972), s. 45–87.
- SESBOÛÉ, Bernard. Ignatian Spirituality and Theology. *Review of Ignatian Spirituality* 2007, č. 115, s. 33–34.
- SCHAEFFLER, Richard. *Fähigkeit zur Erfahrung. Zur transzendentalen Hermeneutik des Sprechens von Gott*. Freiburg im Breisgau: Herder, 1982.
- SNELL, Russell J. *Through a Glass Darkly: Bernard Lonergan & Richard Rorty on Knowing Without a God's-eye View*. Milwaukee: Marquette University, 2006.
- TAYLOR, Charles. *A Secular Age*. Cambridge, Massachusetts, London: Harvard University Press, 2007.
- . *Etika authenticity*. Praha: Filosofia, 2011.
- . *Sekulární věk*. Praha: Filosofia, 2013.
- TEKIPPE, Terry J. *Bernard Lonergan: An Introductory Guide to Insight*. New Jersey: Paulist Press, 2003.
- TRACY, David. *The Achievement of Bernard Lonergan*. New York: Herder and Herder, 1970.
- WITTGENSTEIN, Ludwig. *Filozofická zkoumání*. Praha: Filosofia, 1993.

Summary

The goal of this doctoral thesis is to take a close look at the process of human understanding as foundations of theological method in postmodern age. In the very center of my research is so called “dynamic cognitional structure” presented by Canadian thinker, Bernard Lonergan. The purpose of the study is to analyze his epistemology in the context of the “generalized empirical method” and to investigate the relevance of this method for contemporary theology. The thesis focuses on the question if theological epistemology could be based on knowledge only, or how far it requires authentic spiritual life of an existential subject.

The thesis is composed of four chapters. Chapter One is introductory and explores the historical and theological context of the origins of transcendental method. The chapter describes the modern age of mobilization as a response to the increasing process of secularization in the society. In the theology at that time, Jesuits Joseph Maréchal, Karl Rahner, Johannes B. Lotz and others tried to reply more prudently to challenges of Kantian rationalism with their transcendental Thomism inspired by Phenomenology and Existentialism.

Chapter Two examines Lonergan's dynamic cognitional structure and particular patterns (sensing, perceiving, imagining, inquiring, understanding, formulating, reflecting, grasping the unconditioned, judging) leading to human knowledge. The chapter analyzes all steps of this process and its levels: empirical, intelligent, rational, ethical and religious. In the center of this investigation is the experience of conversion (intellectual, moral or religious) that causes the change of horizon.

Chapter Three describes Lonergan's transcendental method as a way of implementation of the dynamic cognitional structure. The analysis of so called “generalized empirical method” shows how far human subject uses both external and internal data in the process of understanding. The chapter deals with two theological phases (both mediating and mediated) that consist of eight “functional specialties” (research, interpretation, history, dialectic, foundations, doctrines, systematic and communications).

Last chapter is subdivided into three parts. First one focuses on Lonergan's main achievements, second one concentrates on criticism of the Lonergan's method and its assumptions, and third one indicate some fields in which could be this approach revised and updated. The particular attention is dedicated to post-analytic philosophy (especially Richard Rorty and his criticism), and to Charles Taylor's concept of authenticity that could be a rewarding inspiration for the application of Lonergan's methodology in today's theology.

Anotace

Cílem dizertace je zodpovědět otázku, nakolik systematizace procesu lidského poznání může být základem pro teologickou metodu v postmoderní době. Hlavním předmětem bádání je především takzvaná „dynamická kognitivní struktura“, kterou ve svém díle představil kanadský myslitel Bernard Lonergan. Záměrem této studie je přitom analyzovat jeho epistemologii v kontextu „zobecněné empirické metody“ a prozkoumat relevanci této metody pro současnou teologii. Práce se také zaměřila na otázku, nakolik může teologická epistemologie stát na čistě rozumovém poznání a nakolik vyžaduje, aby byla kryta autentickým duchovním životem existenciálního subjektu.

Klíčová slova: transcendentální teologie, kognitivní struktura, metoda v teologii, Bernard Lonergan, autenticita

Abstract

The goal of this doctoral thesis is to take a close look at the process of human understanding as foundations of theological method in postmodern age. In the very center of my research is so called “dynamic cognitional structure” presented by Canadian thinker, Bernard Lonergan. The purpose of the study is to analyze his epistemology in the context of the “generalized empirical method” and to investigate the relevance of this method for contemporary theology. The thesis also focuses on the question if theological epistemology could be based on intellectual knowledge only, or how far it requires authentic spiritual life of an existential subject.

Key words: transcendental theology, cognitional structure, method in theology, Bernard Lonergan, authenticity